

(אמרת 6)

שפופרת של ביצה

שהידיד אינה אלא אם קריאה אע"פ שהיא באה לפני אות דגושה, כמו במגילת, בילה וכדומה.

כבר בימים קדומים קרה ששני והבינו ביצים בחיריק במקום ביצרה. שהודרין ה' ע"ב: "פעם אחת הלך רכי למקום אחד וראה בני אדם שמגבילין עיסותיהם בטומאה (לא היו מקפידין לטהר כליהם). אמר להם: מפני מה אדם מגבילים עיסותיהם בטומאה? אמרו לו: תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו: מי בצעים (ביצת) אין מכשירין. והוא "מי ביצים" (ביציה) דרש להו ואינה סבור מי בצעים (בחיריק) קאמר". ועיין בתוס' שם, ד"ה ואינה. אמר ר"ת דאינהו סבור דמי ביצים דקאמר דהיינו מי ביצים וכו'.

אל יחשוב אדם שמקרה של מנורה המקבלת שמו מקנה סוף או קליפת ביצה אינו אלא המצאה "קוואסיסית". התוספתא שבת ב, ה, המובאת גם בבבלי, מלמדנו שמעשה שהיה גורם להלכה זאת. כנראה שמנורות אלה לא היו נדירות בזמן העתיק.

בישעיהו מ"ב ג, נאמר: "קנה רצון לא ישבור, ופשתה כדה לא יכבה". אולי ראה הנביא לפני עיני רוחו מנורה כזאת ופתיל עשן, וכשרצה לחאר את חולשתו של עבד ה', ועיין בבא מציעא ע"ד ע"ב ברש"י ד"ה כנון דמלפת, ועיי"ש בשיטה מקובצת שכתב: "יש שגורסין בחיריק מלשון היגאה גומא בלי בצה ופירש דלא כרש"י".

שאלת לפרש לך משנה לא יקוב חלם שפופרת של ביצה.

דע כי ענין זה עוסק המלמדים ארזאים ללמד שינה מעיניהם כל הלילה, ויש להם נר של חרס והוא קטן מהליל השמן למילמ כל הלילה, ולקויון שפופרת של ביצה ונקיין זה נקצ דק והשמן מטפסף מעט מעט. ואסרו מכניס דצר זה כשצמ שמה יסתפק מן השמן, וקיימה לך להוטל שמון מן הנר חייץ משום מעצה, והו כיון שהלפא לנר אסור להסתפק ממנו. ואפילו היתה אומה שפופרת של חרס ואינה של ביצה, והדצו ידוע שכלי חרס יסן הוא מאוס וצדלי אינסי מניית, אפילו הכי גררינן, ליון שהוא כלי מוצלל מהנר אינו נראה לו שיחה אסור.

אבל אם חיצו היורה, הכי הוא כלי חמר, ואין לגזור שמה יסתפק, שמון חלם טועה כל כך לטול שמון מכלי שהוא דולק.

[פ"א רכסא
ה"א אלא ד"א
ה"א אלא ד"א]

שפופרת של ביצה

"לא יקוב אדם שפופרת של ביצה...". (שבת כ"ט ע"ב) עדיין מנקדים בדפוסים משנה מנוקד ונסדורים — ביצה (ביצור) ומפרשים שפופרת בלשון קליפה, אע"פ שכבר המתיר"ל בסוף ליקוטי מתיר"ל באר, שמדובר במשנה על קנה סוף, ויש לקרא בזה (בחיריק).

נראה לי כי ביאורו של המתיר"ל וגירסתו זאת אמיתית. לא מצאנו בשום מקום שקליפה תיקרא שפופרת, וככל מקום שנמצאת שפופרת פירשה קנה, בין מן הצומח ובין מעשה ידי אדם, עיין ערוכין מ"ג ע"ב.

לפי מיטב ידיעתי לא פורשו הראשונים ששפופרת היא קליפה, ומחדש הפרוש הוא ר"ע מבברסנוואר. ואם במלוגו של "לוי" המובאת, שמביא "הערוך" — מפרש מלשון קליפה, הרי זה פירושו של "לוי" על "הערוך", ולא פרושו של "הערוך" על המקור.

מכריע לענין זה הוא הקטע דלהלן מתוך ויקרא רבה ט"ז: "וכרגליתן תעסנה".... היתה מביאה שפופרת של ביצה והיתה ממלאת אותה אפרסמון (מין בשם) ונתנת אותה תחת עקבותיה במנעלית, וכשהיתה רואה כח של בחורים, היתה רופסת עליה, והיה אותו הריח מפעפע בהן" וכו'. ואין ספק שעוסקים כאן בתמר רד וגמיש קנה, ולא במשנהו שכיר כקליפת ביצה.

"הערוך" גורס, בויקרא רבה "שלתוחית של תרנגול". אך אין זה מעלה ומורית. איני יודע אם זכר יפה למעשה הנ"ל; ונראה לי, שהגרסה הזאת הועברה לויקרא רבה מתוך פסיקתא דרב כהנא. כי אם לא — אם אין גרסתנו עיקר — אין להבין מנין באה הגרסה שלפנינו אל הדפוס בספרים שלנו. אבל יתכן גם שאחד ממשתיקי המדרש, שהתקשה בבאורה "שפופרת של ביצה", החליף את דברי ויקרא רבה בכחה בפסיקתא דרב כהנא. ועיין בהערת הרש"ש בויקרא רבה.

בידי יש שדור עתיק נוסח אשכנזי שגורס בולגהרסטודורף (גרמניה) בשנת 1718 ושם מנוקד בפרק "במה מליליקין": "שפופרת של ביצה" (בחיריק) המתרגם מתרגם: "איין יערבען פון גמיוונכס", דהיינו קנה של ירק. ואין צורך לומר,

1 רש"י, שמות ט"ז י"ד מסביר שפופרת בלשון קליפה אך אין מכאן הוכחה על המשנה והמבוא.

[מתוך: עיונים ברכ"י ח"ט
והמבוא - ח"ט
חונק ארגונו, י'
המבוא]